

PSSI PERSPECTIVES — 34

OBCHOD SO STRACHOM NA SLOVENSKU

Kristína Šefčíková, Natália Tkáčová, Prague Security Studies Institute
Máj 2024

Prague Security
Studies Institute

Slovenský informačný priestor je čoraz viac zaplavovaný dezinformáciami a manipuláciami. Veľkou motiváciou pre šírenie problematickeho obsahu môže byť vidina zisku. V tejto súvislosti sa často používa aj označenie obchod so strachom. Obchodníci so strachom sa vo svojej komunikácii spoliehajú na dezinformácie, ktoré v ľuďoch vyvolávajú silné emócie ako strach alebo nenávisť. Tieto praktiky využívajú ako skratku k čo najväčšej pozornosti – klikom –, a čo je hlavné, peniazom. Ich ciele sú ale často spojené s politickými ambíciami a túžbou po pozornosti.

Dezinformácie takto v kariére **napomohli mnohým aktuálnym verejným funkcionárom**, ktorí svoje volebné kampane a popularitu postavili na šírení populárnych dezinformácií alebo podpore ich šíriteľov. Politici, vrátane členov vlády, vystupujú v alternatívnych médiách známymi šírením dezinformácií alebo až extrémistických postojov. Týmto **problematickým zdrojom informácií tak dodávajú legitimitu**, zvyšujú im sledovanosť a tým pádom **aj zisk**.

Príkladom je Daniel Bombic, prezývaný Danny Kollar, ktorý čelí obvineniam za šírenie extrémizmu a niekoľkým medzinárodným zatykačom. Napriek tomu sa v jeho online diskusiách **objavili** Robert Fico, Robert Kaliňák, Andrej Danko, Matúš Šutaj Eštok aj Tibor Gašpar, a to aj v čase, keď už na Bombica boli vydané zatykače. Aj vďaka týmto známym hosťom získavajú Bombicove účty na sociálnych médiách sledovanosť a legitimitu, na ktorej zarába pomocou finančných darov od fanúšikov alebo plateného členstva na jeho YouTube kanáli.¹ Následne fanúšikov láka na svoje ďalšie platené produkty, napríklad jeho vzdelávací program Škola streamovania. Bombicov prípad ukazuje, ako **dezinformačná scéna dokáže účinne speňažiť svoje napojenie na politickú scénu**.

Ďalším príkladom je platforma Kulturblog, ktorá je typická vyvolávaním strachu, demonizáciou menšín a podporovaním nenávistných postojov. Je známa hlavne napojením na krajnú pravicu a hnutie Republika. Medzi jej zakladateľmi je člen Republiky Milan Mazurek (v minulosti právoplatne odsúdený za extrémizmus) a jeho bývalý poslanecký asistent Ján Pastuszek. Kulturblog si ako občianske združenie privyrába prijímaním 2 % príspevkov z daní od svojich fanúšikov. **Zakladanie občianskych združení (o.z.)** sa stalo na dezinformačnej scéne **populárnym modelom** fungovania, keďže nielen **otvára ďalšie možnosti finančného zisku** ako príspevky z daní, ale sú s ním spojené menšie nároky na transparentiu a majú výhodnejšie zdanenie. Ako o.z. **získala** prostredníctvom **2 % príspevkov z daní** v roku 2022 konšpiračná stránka InfoVojna príjem 37 573,66 eur.

Blízke vzťahy s politickou scénou otvárajú dezinformačnej scéne aj ďalší spôsob zárobku – **politickú inzerciu**. Populárne online média známe šírením dezinformácií ako Hlavné správy alebo Hlavný denník² sú otvorené politickej propagácii napriek tomu, že tieto média si zakladajú na imidži alternatívnych, nezávislých zdrojov informácií. Momentálne, pred voľbami do Európskeho parlamentu, visí na oboch stránkach inzercia strany Republika. Podobná situácia sa týka portálu eREPORT, ktorý **má prinášať nezaujaté správy, no objavilo sa na ňom množstvo politických reklám** strán Sme rodina, Smer či Hlas, ich vyjadrenia alebo tlačové konferencie. Nebude teda prekvapením, že eREPORT profituje hlavne z platenej inzercie. Príkladom v súvislosti s nedávnymi prezidentskými voľbami je aj konšpiračný časopis Extra Plus, ktorý **robil kampaň** Petrovi Pellegrinimu a vymedzoval sa voči jeho protikandidátovi Ivanovi Korčokovi.

¹ Začiatkom júna 2024 YouTube Bombicov účet **zrušil**, čím ho odstrihol od 80 000 odoberateľov a zdroju príjmu.

² Inzercia a PR články sa **týkali** strany Sme rodina, Hlavné správy v minulosti **propagovali** aj stranu Kotlebovci – ĽSNS, najmä pred voľbami v roku 2016.

Ľudia po celom Slovensku tento časopis dostávali zadarmo do schránok, pričom redakcia neodpovedala, kto túto kampaň či distribúciu platí. Strana Hlas, ktorú Pellegrini reprezentoval počas prezidentských volieb, tvrdila, že s tým nemá nič spoločné.

Finančná motivácia dezinformačnej scény sa prejavuje aj v jej **ochote prijímať peniaze zo zahraničia, vrátane nepriateľských štátov**, medzi ktoré patrí i Rusko. Stopy vedúce k ruskej ambasáde je možné sledovať napríklad pri majiteľovi konšpiračného časopisu Zem a Vek, ktorý v minulosti **žiadal** ambasádu o finančnú podporu. Známym prípadom je aj video, ktoré odhalilo, ako spolupracovník Hlavných správ **prevzal** peniaze od vojenského prídelenca ruskej ambasády. Sľúbil za ne informácie o spolupráci Slovenska s Ukrajinou či NATO no i o tom, čo podniká Slovenská informačná služba proti Rusom. Finančná motivácia tak niekedy vedie nielen k odklonu od nezávislého spravodajstva, ale až k špionáži.

Obchodníci so strachom pre svojich podporovateľov vytvárajú pocit komunity a solidarity a aktívne podporujú postoj „my verzus oni“. Prezентujú sa ako **bojovníci za národné záujmy a slobodu slova**, proti údajnej „západnej propagande“ alebo „zmanipulovaným tradičným médiám“. **Umelo vytvárajú obraz nepriateľa či hrozby**, proti ktorej je nutné zakročiť. Ako ukazujú vyššie spomínané príklady, živením frustácií a strachu svojich sledovateľov často sledujú cieľ finančného zisku. Uvedomujú si, že časť populácie je tak náchylnejšia k manipulácii a poslaniu peňazí alebo kúpe produktov, a niekedy k tomu stačí zo všetkých spoločenských problémov obviňiť „liberálov“ alebo „Brusel“. Toto vedomie využívajú **bez ohľadu na to, či týmto tvrdeniam sami skutočne veria**.

Vyššie spomínané príklady ukazujú, že obchod so strachom je stále obľúbenejší spôsob získavania príjmu. Obzvlášť **nebezpečným sa stáva, keď sa začne prelínať s politickou scénou**. Napojenia na politikov pomáhajú obchodníkom so strachom posilniť svoju „značku“, rozšíriť svoje obecenstvo a tým aj príjem. Manipulatívne techniky a dezinformácie sa zároveň posilňujú ako politické nástroje. **Pri pohybe v online priestore je preto dôležité dávať si pozor nie len na to, koho podporujeme svojimi lajkmi, ale tiež peniazmi**. Za nálepkou nezávislého spravodajstva sa totiž môžu skrývať napojenia nie len na domácu politickú scénu, ale aj zahraničných, protidemokratických aktérov.

Projekt podporilo

Výskum vznikol na základe dát získaných v spolupráci s Infosecurity.sk
Adapt Institute a Investigatívnym centrom Jána Kuciaka.